Педагогик киңәшмә утырышында
каралган һәм кабул ителгән

Беркетмә № 1 02.09.2024

Чистай муниципаль районының
мәктәпкәчә тәрбия һәм белем бирү
муниципаль бюджет учреждениясе
«Кубасс балалар бакчасы”
житәкчесе әмере белән
кулланышка кертелгән
һәм расланган

«02» 09 2024 ел № 88

Д.З.Сабирзянова

2024 – 2025 нчы уку елына катнаш төрдәге “Кубасс балалар бакчасы” муниципаль бюджет мәктәпкәчә белем бирү учреждениясенең балаларны татар теленә өйрәтү буенча комплекслы – тематик план

Татар теле тәрбиячесе: Матвеева М.А.

2024 нче ел

Эчтәлек

1. Аңлатма язуы 3

2. ФГОС тормышка ашыру 5

3. Лингвистик материал сайлау схемасы. Тиешле лингвистик материал 6

4.“Минем өем” проекты буенча тематик план (Уртанчылар төркеме) 16

5. “Без инде хәзер зурлар – мәктәпкә илтә юллар”проекты буенча тематик план (Мәктәпкә әзерлек төркеме) 19

6. Диагностика. Балаларның татар телен белү дәрәҗәсен билгеләү өчен биремнәр 23

7. Кулланылган әдәбият 25

Аңлатма язуы

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары белән кабул ителгән 2010 – 2015 елларда мәгарифне үстерү Стратегиясе (30.12.2010, № 1174) – “Киләчәк” программасында мәктәпкәчә тәрбия һәм белем бирү учреждениеләре өчен Федераль дәүләт стандартлары таләпләренә җавап бирә алырдай укыту-методик комплектлар (УМК) булдыру бурычы куелган. Балалар бакчаларында балаларны татар теленә өйрәтү, аларның сөйләм телен үстерү өчен заман таләпләренә җавап бирерлек итеп төзелгән эзлекле, максатчан методик әсбаплар белән тәэмин итү зарур. Әлеге максаттан ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы карары белән яңа укыту-методик әсбаплар төзелде.

Татар телендә дөрес сөйләшергә өйрәтү өчен, балаларны кызыксындыра алырлык аралашу даирәсе булдыру, сюжетлы уеннар оештыру, гомумән, баланың актив сөйләмен үстерү зарур. Сөйләшергә өйрәтү өчен баланы мөмкин кадәр күбрәк аралашуга җәлеп итәргә кирәк. Мәктәпкәчә тәрбия учреждениеләренең гомүми белем бирү программасы төзелешенә яңа федераль таләпләр буенча татар теле эшчәнлегенә бирелгән сәгатьләр санын бүлгәндә сөйләм телен үстерүгә күбрәк игътибар итү сорала.

Балалар бакчаларында заманча методик алымнар һәм чаралар куллану, татарча мультфильмнарны, электрон ярдәмлекләрне, аудио һәм видеоматерилларны урынлы файдалану аеруча мөһим.

“Татарстан Республикасы халыклары телләре турында” Татарстан Республикасы Законында һәм Татарстан Республикасында башка телләрне саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасында мәктәпкәчә милли белем бирү өчен кирәкле шартлар булдыру каралган. 2010- 2015 елларга мәгариф системасын үстерү стратегиясендә балалар бакчаларында балаларга татар телен өйрәтү, сөйләм үстерү юнәлешен тормышка ашыру максаты куелган.Мәктәпкәчә учреждениеләр,мәгариф системасының беренче баскычы буларак,нәниләрне татар теленә өйрәтүдә башлангыч роль уйный.

“Татарча сөйләшәбез” дип аталган методик комплект балалар бакчасында эшләүче тәрбиячеләргә кулланма буларак тәкъдим ителә. Комплектка, балаларның яшь үзенчәлекләренә карап, методик кулланма,күрсәтмә һәм таратма әсбаплар, аудио- һәм видеоматериаллар, балалар өчен эш дәфтәрләре туплап бирелде. Методик комплектлар өч яшь төркеме (уртанчылар, зурлар, мәктәпкә әзерлек төркемнәре) өчен әзерләнде, һәм аларның барысы да “Татарча сөйләшәбез” дип исемләнә. Бүгенге социолингвистик ситуациядә һәм гомуми белем бирүнең федераль дәүләт стандартлары тормышка ашу кысаларында рус телле балаларны татарча сөйләшергә өйрәтү буенча яңа укыту-методик
кулланмалар эшләү зарурлыгы килеп басты.Билгеле булганча, телгә өйрәтүнең максаты җәмгыять тарафыннан куелган социаль заказ белән билгеләнә. Татарстан Республикасының белем бирү системасына куйган төп бурычы – иҗади фикерләүче,

инициативалы, иҗтимагый тормышта актив катнашучы, белемле, ике дәүләт һәм чит телләрдә дә иркен сөйләшеп аралашучы шәхес тәрбияләү.

Рус телле балаларга татар теле өйрәтү максаты киңкырлы һәм ул берничә аспекттан тора: танып белү, үстерү, тәрбия, белем бирү.

Балаларның татар теле буенча лексик, грамматик күнекмәләре филологик белемнәр суммасы дәрәҗәсендә генә калмыйча, ә сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләрендә дә аралашуда кулланырлык дәрәҗәгә җитүе зарур. Ягъни, балалар, нинди дә булса сүзне, я грамматик категорияне тану, аеру, аңлау, тәрҗемә итү дәрәҗәсендә генә түгел, аларны аралашу максатында мөстәкыйль кулланырлык дәрәҗәдә өйрәнергә тиешләр. Шул вакытта гына татар телен дәүләт теле буларак өйрәнү бурычы үтәлә.

Баланың сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча түбәндәге белемнәргә ия булуы күздә тотыла:

- өйрәнелгән эчтәлек нигезендә әңгәмәдәшең белән контакт урнаштыра, сорау куя, җавап бирә, кире кага, раслый белү;
- программада күрсәтелгән темалар буенча тәрбияченең сорауларына җавап һәм сораулар куя белү;
- бирелгән үрнәк диалоглар буенча охшаш диалоглар төзү, әңгәмәдә катнаша алу;
- терәк схемалар кулланып, ситуация буенча әңгәмә кора белү.

Телне аралашу аша өйрәнү принцибы.

Атаклы психологлар А.Н.Леонтьев, П.Я.Гальперин хезмәтләре күрсәтүенчә, белемнәрне үзләштерү аларны нинди дә булса эшчәнлектә куллану аша бара. Башта белемнәр суммасы булдырып, аннан соң аны практикада кулланырга мөмкин дип уйлау хәзерге дидактик таләпләргә җавап бирми.

Сөйләмгә өйрәтү процессы башта аерым сүзләр, грамматик категорияләр өйрәнеп, аннан шулар нигезендә сөйләм оештыру аша барса, бу бик әйләнгеч, нәтиҗәсез юл булыр иде.

Коммуникатив технология нигезендә эчтәлек сайлау стратегиясе һәм тактикасы түбәндәгедән гыйбарәт була: башта балаларның яшь үзенчәлегенә карап, аларның аралашү сфералары, ситуацияләре ачыклана, аннан соң ул сфераларда сөйләшүне оештыра алырлык лингвистик материал сайлана. Бу процесс түбәндәге схемада күрс

ФГОС тормышка ашыру

Юнәлешләр	Белем бирү өлкәләре	Эшчәнлек төрләре	Бурычлар
Иҗтимагый – аралашу үсеше	Гомумиләштерү, аралашу үсеше, үхлак , тәрбиясе, патриотик тәрбия, бала җәмгыятьтә һәм гаиләдә, мөстәкыйльлек, үз-үзенә хезмәт күрсәтү, хезмәт тәрбиясе, куркынычсызлык кагыйдәләрен формалаштыру.	- сюжетлы-рольле уеннар - әңгәмәләр - видеофильмнар карау - кизүлек - уен барышында куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү - ситуатив күнегүләр - сюжетлы-рольле уеннар - хикәяләр төзү - әңгәмәләр	Туган як табигате, үсемлекләре, җәнлекләре белән танышу; сулыкларда сак булырга өйрәтү; экологик культура, табигатькә аңлы караш тәрбияләү
Танып белү үсеше	Танып белү- тикшерү эшчәнлеге үсеше, гомуми мәдәни байлыкларга тарту, элементар математик күзаллау формалаштыру, табигать дөньясы белән таныштыру.	- экскурсияләр - дәфтәрләрдә эш -предметларны санау,төсен, формасын, зурлыгын әйтү	Нәфис сүз, халык авыз иҗаты, әдәби әсәрләр, милли бәйрәмнәр аша балаларның сөйләм телен баету, уй-фикерләрен билгеле бер эзлеклелектә җиткерә белүләренә ирешү
Сөйләм теле үсеше	Сөйләм теле, матур әдәбияткә тарту.	- әкиятләр сәхнәләштерү - шигырьләр уку - мультфильмнар карау	Сәнгатьле һәм бәйләнешле сөйләм телен үстерү; рольләрне дөрес башкарырга өйрәтү; истә калдыручанлыкларын җәелдерү
Сәнгати эстетик үсеш	Сәнгатькә тарту, сәнгать эшчәнлеге, төзү эшчәнлеге, музыка эшчәнлеге.	- дәфтәрләрдә эш - рәсем ясау, ябыштыру, әвәләү - җырлар - музыкаль-дидактик уеннар - җырлы-биюле уеннар - драма уеннары	Балаларның милли сынлы сәнгать турындагы белемнәрен баету, татар һәм Идел буе халыкларының декоратив-гамәли сәнгать үрнәкләре белән таныштыру, милли орнамент белән кием-салым, савыт-саба бизәргә өйрәтү; күренекле композиторларның, төрле халыкларның җырлары, биюләре, музыкаль инструментлары белән танышу.

Физик үсеше	Тормышның сәламәтлек образы турында формалаштыру.	- үзмассаж туплары белән уеннар - сәламәтлек сукмагы - хәрәкәтле уеннар - зиһен сынаш уеннары - җырлы-биюле уеннар	Идел буе халыкларының хәрәкәтле уеннары аша балаларның сәламәтлеген саклау һәм ныгыту

Лингвистик материал сайлау схемасы
Социаль контактлар, аралашу сфералары, ситуацияләрне ачыклау
Сөйләшү, сөйләм предметын билгеләү
Сөйләм бурычларын ачыклау
Тиешле лингвистик материалны сайлау.

Әлбәттә, эчтәлек сайлаганда сөйләм материалының күләмен билгеләү өчен балаларның психо-физиологик мөмкинлекләрен исәпкә алу зарур. Югарыда әйтелгәннәрне искә алып сайланган материал балалар бакчасында телгә өйрәтү шартларын телне тормышта куллану шартларына якынлаштыру мөмкинлеген тудыра.

Телне өйрәнү процессын индивидуальләштерү принцибы.

Мәктәпкәчә яшьтәге балалар эмоциональ, хәрәкәтчән, тиз арыйлар. Бала материалны үзе өчен кызык булса гына,үзенең шәхси ихтыяҗларына туры килсә генә кабул итә һәм фикерли башлый. Телне өйрәтү процессында әкияти, фантастик сюжетлар, кызыклы геройлар белән очрашу, уен элементларын куллану – тел материалын ойрәнүнең мотивлашкан булуын тәэмин итә. Материалны кат-кат кабатлап, ятлап өйрәнүгә караганда, аралашу ситуацияләрендә сөйләм бурычына тәңгәл килгән лексик – грамматик материалны балаларның мөстәкыйль комбинацияләп сөйләшүе – тел өйрәнү өчен күп мәртәбә нәтиҗәлерәк алым. Димәк, эчтәлектә аралашу ситуацияләре һәм ситуатив күнегүләр системасы булу мәҗбүр. Телне аралашу ситуацияләренә бәйләп өйрәнгәндә балалар тел өйрәнүнең практик әһәмиятен шундук тоялар, эмоциональ күтәренкелек туа һәм тел өйрәнү процессының мотивлашкан булуын тәэмин ителә. Икенче телне өйрәнү вакытында бала, ихтыярсыз рәвештә, лингвистик материалны ана теле күренешләре белән чагыштыра. Бу – телне үзләштерү процессын җиңеләйтә. Димәк, һәр шөгыльгә программа материалын сайлаганда, балаларның ана теле буенча белемнәр системасын исәпкә алу зарур. Шөгыльләрдә ситуатив күнегүләрнең рус һәм татар телендә бирелүе балаларның белем сыйфатын күтәрүгә зур этәргеч булып тора. Комплектларның төп максаты балаларны аралашуга өйрәтү.

Укыту методик кулланма (УМК) өч проекттан тора һәр проект өчен:

1) тематик план;
2) календарь – көндәлек план;

3) балалар өчен эш дәфтәрләре;
4) аудиоматериаллар;
5) мультипликацион сюжетлар;
6) күрсәтмә, таратма материаллар исемлеге;
7) диагностика төзелгән.

Беренче проект “Минем өем”
4-5 яшьлек балалар (уртанчылар төркеме) өчен.

Икенче проект “Уйный – уйный үсәбез”.
5-6 яшьлек балалар (зурлар төркеме) өчен.

Өченче проект “Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар”
6-7 яшьлек балалар (мәктәпкә әзерлек төркеме) өчен.

Һәр проектка 60 ар балалар эшчәнлеге (шөгыльләр) (детские виды деятельности) төзелгән, максат, бурычлар куелган:

“Минем өем” проекты.

Максат: Татар теленә кызыксыну уяту, аралашу теләге тудыру.
Бурычлар:
1. Сүз байлыгы булдыру, сөйләмдә активлаштыру.
2. Гадидиалогтакатнашабелү, хәтер, зиһенүстерү.
3. Бер – береңне тыңлау, ишетү сыйфатлары тәрбияләү.

“Уйный – уйный үсәбез” проекты.

Максат: Үзара һәм зурлар белән көндәлек тормышта татарча аралашуга чыгу.
Бурычлар:
1. Сүз байлыгын арттыру, сөйләм күнекмәләре формалаштыру.

2. Гади сорауларны аңлап җавап бирү, мөрәҗәгать итә белү, көндәлек яшәештә аралашу.
3. Әдәпле итеп кара-каршы сөйләшә белү күнекмәләрен тәрбияләү.

“Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар” проекты.

Максат: Балаларның көнкүрешкә, табигатькә, җәмгыятькә кагылышлы сүзләр исәбенә сөйләмнәрен баету, сүз һәм сүзтезмәләрне төрле ситуацияләрдә кулланышка кертү.

Бурычлар:
1. Сөйләмне аралашу чарасы буларак камилләштерү, файдалана белү күнекмәләренә өйрәтү.
2. Мөстәкыйль фикер йөртергә, җавап бирергә күнектерү, балада үзенең сөйләме белән кызыксыну һәм сизгерлек уяту.
3. Сөйләм әдәбе (сорау, гозер, мөрәҗәгать итү, рәхмәт белдерү, исәнләшү, саубуллашу) кагыйдәләрен камилләштерү.

“Минем өем” проекты (режим вакытында үткәрелә):
1) Аудиоматериал – 64 кисәк (ТРЭК),
2) Мультипликацион сюжет – 11 данә,
3) Эш дәфтәре – 17 бирем,
4) Күрсәтмәлелек (исемлеге бирелде),
5) Актив сүзләр+ сөйләм үрнәге – 62 (269).

“Уйный – уйный үсәбез” проекты:
1)Аудиоматериал – 63 кисәк (ТРЭК),
2)Мультипликацион сюжет – 15 данә,
3)Эш дәфтәре – 19 бирем,
4)Күрсәтмәлелек (исемлеге бирелде),
5)Актив сүзләр+ сөйләм үрнәге – 46 (406).

“Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар” проекты:
1)Аудиоматериал – 71 кисәк (ТРЭК),

2)Мультипликацион сюжет – 19 данә,

3)Эш дәфтәре – 20 бирем,

4)Күрсәтмәлелек (исемлеге бирелде)

5)Актив сүзләр+ сөйләм үрнәге – 60(483 сүз булган).

Лингвистик материал сайлау схемасы
Социаль контактлар, аралашу сфералары, ситуацияләрне ачыклау
Сөйләшү, сөйләм предметын билгеләү
Сөйләм бурычларын ачыклау
Тиешле лингвистик материалны сайлау.

Әлбәттә, эчтәлек сайлаганда сөйләм материалының күләмен билгеләү өчен балаларның психо-физиологик мөмкинлекләрен исәпкә алу зарур. Югарыда әйтелгәннәрне искә алып сайланган материал балалар бакчасында телгә өйрәтү шартларын телне тормышта куллану шартларына якынлаштыру мөмкинлеген тудыра.

Телне өйрәнү процессын индивидуальләштерү принцибы.

Мәктәпкәчә яшьтәге балалар эмоциональ, хәрәкәтчән, тиз арыйлар. Бала материалны үзе өчен кызык булса гына,үзенең шәхси ихтыяҗларына туры килсә генә кабул итә һәм фикерли башлый. Телне өйрәтү процессында әкияти, фантастик сюжетлар, кызыклы геройлар белән очрашу, уен элементларын куллану – тел материалын ойрәнүнең мотивлашкан булуын тәэмин итә. Материалны кат-кат кабатлап, ятлап өйрәнүгә караганда, аралашу ситуацияләрендә сөйләм бурычына тәңгәл килгән лексик – грамматик материалны балаларның мөстәкыйль комбинацияләп сөйләшүе – тел өйрәнү өчен күп мәртәбә нәтиҗәлерәк алым. Димәк, эчтәлектә аралашу ситуацияләре һәм ситуатив күнегүләр системасы булу мәҗбүр. Телне аралашу ситуацияләренә бәйләп өйрәнгәндә балалар тел өйрәнүнең практик әһәмиятен шундук тоялар, эмоциональ күтәренкелек туа һәм тел өйрәнү процессының мотивлашкан булуын тәэмин ителә. Икенче телне өйрәнү вакытында бала, ихтыярсыз рәвештә, лингвистик материалны ана теле күренешләре белән чагыштыра. Бу – телне үзләштерү процессын җинеләйтә. Димәк, һәр шөгыльгә программа материалын сайлаганда, балаларның ана теле буенча белемнәр системасын исәпкә алу зарур.

Шөгыльләрдә ситуатив күнегүләрнең рус һәм татар телендә бирелүе балаларның белем сыйфатын күтәрүгә зур этәргеч булып тора. Комплектларның төп максаты балаларны аралашуга өйрәтү.

Укыту методик кулланма (УМК) өч проекттан тора һәр проект өчен:

8) тематик план;
9) календарь – көндәлек план;
10) балалар өчен эш дәфтәрләре;
11) аудиоматериаллар;
12) мультипликацион сюжетлар;
13) күрсәтмә, таратма материаллар исемлеге;
14) диагностика төзелгән.

Беренче проект “Минем өем”

4-5 яшьлек балалар (уртанчылар төркеме) өчен.

Икенче проект “Уйный – уйный үсәбез”.

5-6 яшьлек балалар (зурлар төркеме) өчен.

Өченче проект “Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар”

6-7 яшьлек балалар (мәктәпкә әзерлек төркеме) өчен.

Һәр проектка 60 ар балалар эшчәнлеге (шөгыльләр) (детские виды деятельности) төзелгән, максат, бурычлар куелган:

“Минем өем” проекты.

Максат: Татар теленә кызыксыну уяту, аралашу теләге тудыру.

Бурычлар:

1. Сүз байлыгы булдыру, сөйләмдә активлаштыру.
2. Гадидиалогтакатнашабелү, хәтер, зиһенүстерү.
3. Бер – береңне тыңлау, ишетү сыйфатлары тәрбияләү.

“Уйный – уйный үсәбез” проекты.

Максат: Үзара һәм зурлар белән көндәлек тормышта татарча аралашуга чыгу.
Бурычлар:

1. Сүз байлыгын арттыру, сөйләм күнекмәләре формалаштыру.
2. Гади сорауларны аңлап җавап бирү, мөрәҗәгать итә белү, көндәлек яшәештә аралашу.
3. Әдәпле итеп кара-каршы сөйләшә белү күнекмәләрен тәрбияләү.

“Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар” проекты.

Максат: Балаларның көнкүрешкә, табигатькә, җәмгыятькә кагылышлы сүзләр исәбенә сөйләмнәрен баету, сүз һәм сүзтезмәләрне төрле ситуацияләрдә кулланышка кертү.

Бурычлар:
1. Сөйләмне аралашу чарасы буларак камилләштерү, файдалана белү күнекмәләренә өйрәтү.
2. Мөстәкыйль фикер йөртергә, җавап бирергә күнектерү, балада үзенең сөйләме белән кызыксыну һәм сизгерлек уяту.
3. Сөйләм әдәбе (сорау, гозер, мөрәҗәгать итү, рәхмәт белдерү, исәнләшү, саубуллашу) кагыйдәләрен камилләштерү.
“Минем өем” проекты:

6) Аудиоматериал – 64 кисәк (ТРЭК),
7) Мультипликацион сюжет – 11 данә,
8) Эш дәфтәре – 17 бирем,
9) Күрсәтмәлелек (исемлеге бирелде),
10) Актив сүзләр+ сөйләм үрнәге – 62 (269).

“Уйный – уйный үсәбез” проекты:

1)Аудиоматериал – 63 кисәк (ТРЭК),
2)Мультипликацион сюжет – 15 данә,
3)Эш дәфтәре – 19 бирем,
4)Күрсәтмәлелек (исемлеге бирелде),
5)Актив сүзләр+ сөйләм үрнәге – 46 (406).

“Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар” проекты:

1)Аудиоматериал – 71 кисәк (ТРЭК),

2)Мультипликацион сюжет – 19 данә,

3)Эш дәфтәре – 20 бирем,

4)Күрсәтмәлелек (исемлеге бирелде)

5)Актив сүзләр+ сөйләм үрнәге – 60(483 сүз булган).

№ П/П	ЯШЬ АРАЛЫГЫ	АКТИВ (пассив) СҮЗЛӘР	СҮЗЛӘР САНЫ
1.	4-5 яшь	**Актив сүзләр:** әти, әни, кыз, малай, мин, исәнмесез, сау булыгыз, исәнме, эт, песи, әйе, юк, сау бул, әби, бабай, әйбәт, ипи, алма, сөт, чәй, рәхмәт, мә, тәмле, кил монда, утыр, бир, аша, эч, туп, зур, кечкенә, матур, курчак, куян, аю, хәлләр ничек, уйна, пычрак, чиста, ю, бер, ике, өч, дүрт, биш. (49 сүз) **Пассив сүзләр:** утырыгыз, бу кем?, кем юк?, син кем?, кем анда?, басыгыз, ал, ничә? нинди? (13 сүз)	**62 сүз**
2.	5-6 яшь	**Актив сүзләр:** кишер, нинди, баллы, ничә, суган, бәрәңге, алты, җиде, сигез, тугыз, ун, кыяр, кәбестә, кызыл, сары, яшел, кирәк, юа, нәрсә кирәк, аш, ботка, кашык, тәлинкә, чынаяк, зәңгәр, күлмәк, чалбар, ки, сал, йокла, бит, кул, өстәл, урындык, карават, яратам, бар (38 сүз) **Пассив сүзләр:** бу нәрсә?, хәерле көн, нәрсә бар? күп (7 сүз)	**45 сүз**
3.	6-7 яшь	**Актив сүзләр:** син кем, хәерле көн, тычкан, бу кем? бу нәрсә? нишли?, йоклый, утыра, ашый, эчә, нишлисең?, ашыйм, эчәм, уйный, уйныйм, утырам, барам, кая барасың?, син нишлисең?,сикер, сикерәм, сикерә, йөгерә, төлке, йөгер, йөгерәм, чәк-чәк, өчпочмак, яшь, бүре, керпе, тавык, әтәч, үрдәк, чана, шуа, шуам, бие, бии, биим, ак,	**60 сүз**

		кара, җырла, җырлыйм, зур рәхмәт, китап укый, рәсем ясыйм, укыйм, дәфтәр (58 сүз) **Пассив сүзләр:** нәрсә яратасың? (2 сүз)	

Тәрбиячеләр өчен язылган методик кулланмага:

1) Тематик план,
2) Шөгыльләр конспекты,
3) Диагностика кертелде.

Бу укыту методик кулланмалар нәрсә белән аерыла соң?

Бүгенге көндә балаларны татар теленә өйрәткәндә кулланыр өчен эш дәфтәрләре, аудиоматериаллар, мультипликацион сюжетлар булмады. Өч төркем өчен дә эш дәфтәрләре ясалган. Аларның эчтәлеген, биремнәрен, нинди рәсемнәр куллануны уйлап. Аудиоматериал, мультипликацион сюжетларның эчтәлеген шөгыльләргә туры китереп эшләнгән.

Эш дәфтәрләре, аудиоматериал һәм мультипликацион сюжетлар һәр шөгыльдә дә кулланылмый. Кулланылган очракта шөгыльнең бер өлеше булып бара.

Мультипликацион сюжетлар өченче шөгыльдә карау өчен уйлап эшләнелгән. Эчтәлеге 3-7 минут. Алар балаларның белгән сүз байлыгын, яшь үзенчәлекләрен исәпкә алып төзелгән. Берничә шөгыль узгач өйрәнгән сүзләр һәм алдагы шөгыльләрдә сөйләмдә куллануга кертелә торган яңа сүзтезмәләр дә кулланыла.Бу мультипликацион сюжетларны караганнан соң балалар белән сорау – җавап тибында әңгәмәләр үткәрелә, вакыт калса алда өйрәнелгән уеннарны кабатларга тәкъдим ителә.

Аудиоматериаллар: танышу, яңа сүз, өйрәткәндә, диалог, сөйләм үрнәкләре, уеннар, кыска җырлар, өстәл театры күрсәткәндә куллану өчен төзелгән.
Эш дәфтәрләре шөгыльдә өйрәнелгән материалны ныгытуны күздә тотып төзелгән. Дәфтәрләр белән эшләгәндә балалар кабатлыйлар, бер-берсенә сораулар бирәләр, тәрбияче белән аралашалар. Бик уңай ягы, балалар үзләренең шөгыльдә эшләгән дәфтәрләрен өйгә алып кайтып кабатлый алалар. Бу дәфтәрләр белән әти-әниләр дә, төркемдә эшләгән тәрбиячеләр дә эшли ала, чөнки биремнәр рус телендә язылган.

Педагогикага багышланган әдәбиятне карап чykканнан соң, нинди дә булса бер чараны гына алып, менә монысы гына тел өйрәнү өчен иң куәтлесе, иң кирәклесе, дип берсен генә аерып әйтеп булмый. Һәрбер автор төрле чараны атый

Һәм шуңа да, укыту-методик комплектының, күргәнегезчә, юнәлешләре күптөрле. Алар балалар өчен кызыклы һәм мавыктыргыч итеп эшләнелгән. Һәрбер юнәлеш билгеле бер үзенең максатын чишә. Билгеләп үтелгәнчә, гамәли дәфтәрләр, яки эш дәфтәрләре – заманча төзелгән укыту-методик комплектының төп юнәлешләренең берсе булып тора.

Дәфтәрләр балаларның педагог тарафыннан оештырылган эшчәнлектә алган белемнәрен ныгыту максатында куллану өчен тәкъдим ителә.

Эш дәфтәренең дидактик функцияләре:

1) Компенсаторная (компенсатор) – яки бу балаларга сүз өйрәтү процессын җиңеләйтү, баланың һәм тәрбиябенең көчен һәм вакытын экономияләү дигән сүз. Нининдидер дәрәҗәдә сәламәтлекне саклау аспектына да кагылып кителә. Тәрбияче белән балалар күмәк эшли, ә балалар исә эшчәнлек төрен үзгәртәләр.

2) Информативная (информатив) – яки балалар өчен иң кирәкле информацияне җиткерү;

3) Интегративная (интегратив) – өйрәнү объектын өлешләп һәм бербөтен итеп карау;

4) Познавательная (танып-белү) – баланың танып-белүен үстерү, яки күзәтүчәнлек, уйлау, эстетик матурлыкны күрә белүе;

5) Формирующая (формалаштыру)- баланың материалны үзләштерүе, танып –белү алымнары формалашуы.

Дәфтәрдәге эшнең нәтиҗәсе уртанчылар төркемендә сүзне ишетеп, аңлап, предметларны табып, парлаштырып, чагыштырып, аларның сыйфатын, санын билгеләүгә китерсә, зурлар төркемендә балаларны үзара аралашуга этәрә һәм бу мәктәпкә әзерлек төркемнәрендә дәвам итә. Иң катлаулы биремнәр мәктәпкә әзерлек төркеме өчен төзелгән.
Бу төркемдә хәрәкәтне белдерүче сүзләр, яки фигыльләр күп кулланыла. Балаларны ситуацияләргә куеп, сораулар биреп диалогка этәрәбез. Берүк вакытта, фигыльләр боерык формада (утыр, уйна һ.б.), 2-нче зат алмашлыгына тәңгәл формада (яки

утыра, укый, шуа, ашый һ.б.), һәм дә инде үзе турында 1-нче зат алмашлыгын кулланып өйрәтелә (уйныйм, утырам, барам, эчәм). Шулай ук балалар күп кенә сораулар куярга өйрәнәләр: бу нәрсә, нишли, син нишлисең, нәрсә кирәк, нинди һ.б. Җөмләләр төзү баланың уйлавын таләп итә, чөнки алар 3-4 сүздән торалар.

Нинди дә булса күзаллау булсын өчен, эш дәфтәрләрен интерактив тактага ясалган. Интерактив такта булган бакчалар өчен бу биремнәрне тактага күчерергә тәкъдим ителә, чөнки бу очракта, дәфтәрләрне балаларның үзләренә бирергә мөмкинлек туа, алар өйләрендә әти-әниләре белән бергәләп эшли алалар.

“Минем өем” проекты буенча тематик план
(Уртанчылар төркеме-режим вакытында үткәрелә)

№	Темалар	Сәгать
1.	**Гаилә**	**12**
	“Танышу, минем гаиләм”	1
	“Малай, кыз”	1
	“Минем туганнарым”	1
	“Әйдәгез танышыйк”	2
	“Тату гаилә”	1
	“Минем дуслар”	2
	“Әйе, юк”	1
	“Кунак килгән”	1
	“Әйдәгез уйныйбыз”	1
	“Безнең кунаклар”	1
2.	**Ашамлыклар**	**10**
	“Әби күчтәнәче”	11
	“Бабай күчтәнәче”	1
	“Сөт, чәй”	1
	“Дустыңны сыйла”	1
	“Рәхмәт әйт”	1
	“Песине сыйла”	1
	“Кунак сыйлау”	1
	“Кунакны ашат”	1
	“Әкият илендә”	1

	“Чәй табынында”	
3.	**Уенчыклар**	**23**
	“Уенчыклар”	1
	“Зур, кечкенә”	1
	“Күңел ачу кичәсе – “Туган көн”	1
	“Курчак кунакка килгән”	1
	“Уенчыклар кибете”	1
	“Яңа уенчыклар”	1
	“Без уйныйбыз”	1
	“Алиянең дуслары кунакка килгән”	1
	“Безнең уенчыклар”	1
	“Бездә бәйрәм”	1
	“Чыршы бәйрәме”	1
	“Уйныйбыз”	1
	“Без уйнарга яратабыз”	1
	“Мияуга бүләк”	1
	“Уенчыклар кибете”	1
	“Бүләкләр”	1
	“Әйдә уйнык”	1
	“Уйна”	1
	“Күңелле уеннар”	1
	“Уенчыклар юабыз”	1
	“Ю”	1
	“Дуслар кунакка килген. Уйнарга чакыр.”	1
	“Олянық уенчыклары пычранган. Оляга ярдәм ит”	1

4.	**Саннар** “Саннар” “Уйныйбыз да , саныйбыз да” “Уенчыклар” “Ничә уенчык?” “Уйный-уйный саныйбыз”	**6** 2 1 1 1 1
5.	**Кабатлау** “Бергәләп уйныйбыз” “Кунак чакырабыз” “Күңелле ял итәбез” “Без татарча сөйләшәбез” Мониторинг “Бу өйдә кем яши ?” “Уенчыклар илендә” “Ягымлы сүзләр” “Боерыклы аңлау” “Без театр уйныйбыз” “Кызыклы уеннар” “Минем дуслар” “Бездә Сабантуй” “Хуш киләсең Сабантуй!”	**17** 2 1 1 2 2 1 1 1 1 1 1 1 1 1

	Барлыгы:	**68**

“Без инде хәзер зурлар – мәктәпкә илтә юллар”
проекты буенча тематик план
(мәктәпкә әзерлек төркеме)

№	**Темалар**	**Сәгать**
1	“Син кем? Әйдәгез танышабыз”	1
2	“Хәерле көн”	1
3	“Ягымлы сүзләр”	1
4	“Мияу адашкан”	1
5	“Бу кем?”	1
6	“Бу нәрсә?”	1
7	“Көз бүләкләре”	1
8	“Аю балсы дөнья белән таныша”	1
9	“Кем нишли?”	1
10	“Яшелчәләр.Нәрсә, нинди, ничә?Кем нишли?	1
11	“Дусларны сыйлыйбыз”	1
12	“Без кунак яратабыз.Сыйлану”	1
13	“Нишлисең?”	1
	Мониторинг	2

14	“Дусларны сыйлыйбыз”	1
15	“Әйдәгез уйныйбыз”	1
16	“Кунак килде”	1
17	“Дусларым белән сыйланабыз”	1
18	“Кафеда”	1
19	“Кафега барабыз”	1
20	“Без кафеда”	1
21	“Кая барасың?”	1
22	“Кафеда сыйланабыз”	1
23	“Әниемнең туган көне”	1
24	“Бәйрәм”	1
25	“Бергәләп уйныйбыз”	1
26	“Күңелле уеннар”	1
27	“Уйныйбыз	1
28	“Спорт бәйрәменә әзерләнәбез”	1
29	“Спорт бәйрәме”	1
30	“Бәйрәмгә барабыз”	1
31	“Мин барам”	1
32	“Казанда спорт бәйрәме”	1
33	“Спорт бәйрәмендә”	1
34	“Эстафетада катнашабыз”	1
35	“Җәнлекләр спорт бәйрәмендә”	1
36	“Безнең дуслар”	1
37	“Үрдәк дусларын тапты”	1
38	“Акбай чана шуа”	1
39	“Чана шуам”	1

40	“Циркта”	1
41	“Әйдә бие. Без биибез””	1
42	“Шаян кошлар”	1
43	“Мияуның бхлмәсен бизибез”	1
44	“Туган көнгә бүләк әзерлибез”	1
45	“Мияуның туган көне”	1
46	“Туган көн табынында”	1
47	“Күңелле сәяхәт”	3
48	“Мәктәптә”	1
49	“Уку бүлмәсе”	1
50	Өстәл театры “Теремкәй”	1
51	“Теремкәй” әкиятен сәхнәләштерү	1
52	Өстәл театры “Кем нәрсә ярата?”	1
53	“Кем нәрсә ярата?” әкиятен сәхнәләштерү	1
	Мониторинг	2
55	“Белем иленә сәяхәт”	1
56	“Могҗизалар кыры”	2
57	“Без инде хәзер зурлар-мәктәпкә илтә юллар”	2
58	“Габдулла Тукай”	1
59	“Уйныйбыз да, җырлыйбыз да”	1
60	“Тыңлагыз, тыңлагыз! Балалар сөйләшә”	1
61	“Мәктәпкә барабыз”	2
62	“Сау бул бакча! Исәнме мәктәп”	1
63	“Сау булыгыз, уенчыклар! Сау булыгыз, апалар!”	1
64	“Күңелле уеннар”	1
65	“Уйныйбыз да уйныйбыз”	1

Барлыгы:	**73**

3.Диагностика .

Түбәндәге биремнәрне балаларның татар телен белү дәрәҗәсен билгеләгәндә кулланырга мөмкин. Тикшерү һәр бала белән аерым үткәрелә, ул 5 – 10 минуттан артмаска тиеш. Ә йомгаклау дәресе булганда, тикшерүне барлык балалар белән бергә үткәрергә мөмкин. Биремнәр уен формасында рус телендә аңлатыла. Балаларның җавабын тыңлаганда тикшерүче елмаеп, кирәк булса, җавапны дөресләп, бала әйтә алмаган очракта, булышырга тиеш.

Тикшерү нәтиҗәләрен түбәндәгечә таблицага төшерергә мөмкин.
Нәтиҗәгә карап, тәрбияче, һәр бала белән эшләү өчен, бурычлар билгели.

Уку елы ахырында уртанчылар, уку елы башында зурлар төркеме балаларының “Минем өем” проекты буенча татар телен үзләштерү дәрәҗәләрен билгеләү.

№	Балаларның исем, фамилиясе	Сүз байлыгы		Бәйләнешле сөйләм		
		“Минем өем” проекты буенча өйрәнгән лексиканы сөйләмдә куллану. (Өйрәнгән темалар буенча дүрт – биш рәсем яисә предмет күрсәтелә, татарча исемнәрен әйтергә кушыла)	Ягымлы сүзләр куллану (“исәнме”, “сау бул”, “рәхмәт”)	Боерыкны аңлап үтәү һәм куллана белү (кил, утыр, сикер, ю, аша, эч)	Тирә - юньдәге предметларның сыйфатын, күләмен белдерә торган сүзләрне аңлап сөйләмдә куллану.	Аралаша белү (ягымлы сүзләр әйтү, чакыру, сыйлау, сарап алу, тәкъдим итү, инкарь иү, раслау)
1.	Коля					
2.	Оля					
Нәтиҗәләрне билгеләү						

Югары дәрәҗә 2,7 дән 3 кә кадәр	Бала сөйләмдә актив, сорауларга җавап бирә, яхшы аралаша.
Уртача дәрәҗә 2 дән 2,6 га кадәр	Сүз байлыгы бар, аралашуда бик үк актив түгел.
Уртачадан түбән дәрәҗә 1 дән 2 гә кадәр	Аңлый, русча җавап бирә.

Уку елы ахырында мәктәпкә әзерлек төркеме балаларының “Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар” проекты буенча татар телен үзләштерү дәрәҗәләрен билгеләү.

№	Балаларның исем, фамилиясе	Сүз байлыгы		Бәйләнешле сөйләм		
		“Без инде хәзер зурлар, мәктәпкә илтә юллар” проекты буенча өйрәнгән лексиканы сөйләмдә куллану. (Өйрәнгән темалар буенча биш – алты рәсем яисә предмет күрсәтелә, татарча исемнәрен әйтергә кушыла)	Ягымлы сүзләр куллану (“исәнме”, “исәнмесез”, “сау бул”, “сау булыгыз”, “рәхмәт”, “зур рәхмәт”, “хәерле көн”, “хәлләр ничек?”, “әйбәт”)	Боерыкны бирә белү (кил, утыр, сикер, уйна, ю, аша, эч, ки, сал, бие, жырла, йөгер, йокла)	Уен ситуацияләрендә үзлектән сорау куя белү. (Нәрсә кирәк? Нинди? Ничә? Син кем? Бу кем? Бу нәрсә? Нишли? Кая барасың?)	Аралаша белү (ягымлы сүзләр әйтү, чакыру, сыйлау, сорап алу, тәкъдим итү, инкарь иү, раслау)
1.	Коля					

Нәтиҗәләрне билгеләү	
Югары дәрәҗә 2,7 дән 3 кә кадәр	Бала сөйләмдә актив, үзлектән сорау бирә, яхшы аралаша.
Уртача дәрәҗә 2 дән 2,6 га кадәр	Сүз байлыгы бар, тәрбияче ярдәмендә аралаша.
Уртачадан түбән дәрәҗә 1 дән 2 гә кадәр	Аңлый, русча җавап бирә.

Кулланылган әдәбият

1. Төбәкнең мәктәпкәчә белем бирү программасы. Шаехова Р.К.
Казан, 2012 ел.

2. “Татарча сөйләшәбез”. 4-5 яшьлек балаларны татар теленә өйрәтү буенча ярдәмлек.
З. М. Зарипова җитәкчелегендәге иҗади төркем. Казан, 2012ел.

3. “Татарча сөйләшәбез”. 6 - 7 яшьлек балаларны татар теленә өйрәтү буенча ярдәмлек.
З. М. Зарипова җитәкчелегендәге иҗади төркем. Казан, 2012ел.

4. “Балачак аланы”-балалар бакчасы тәрбиячеләре һәм эти-әниләр өчен хрестоматия.
К. В. Закирова. Казан, 2011ел.

5. “Балачак – уйнап-көлеп үсәр чак” –балалар бакчасында уеннар К .В. Закирова, Л.М.
Мортазина. Казан, 2012ел.